

В.Г. ГОНЧАРЕНКО,
професор
(Академія адвокатури України)

ПРЕДМЕТ ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Ключові слова: предмет доказування, обставини справи, склад злочину, подія злочину, фактичний склад злочину.

Законодавець не дає визначення предмета доказування. Натомість в ст. 64 КПК України, яка має назву «Обставини, що підлягають доказуванню в кримінальній справі», він наводить зміст предмета доказування, який у загальному вигляді визначає чотири необхідні напрями дослідження матеріалів справи, котрі стосуються події злочину, винуватості обвинуваченого, обставин, що впливають на ступінь тяжкості злочину і стосуються особи обвинуваченого, та характеру і розміру шкоди, завданої злочинцем [4, 188]. Отже, за законом предмет доказування трактується як системна сукупність фактів і обставин об'єктивної дійсності, які мають матеріально-правове й процесуальне значення і знання про які є необхідними і достатніми фактичними підставами для вирішення кримінальних справ остаточно і по суті. Таке визначення предмета доказування повністю відтворює В.О. Попелюшко [7, 48]. Загальний предмет доказування доповнюється і конкретизується у справах про злочини неповнолітніх (ст. 433 КПК) та про суспільно-небезпечні діяння неосудних (ст. 417 КПК).

В такому ж плані вирішується це питання й іншими авторами. Зокрема, М.М. Михеєнко, зазначивши, що «предмет доказування являє собою узагальнене відображення об'єкта кримінально-процесуального пізнання, що здійснюється через

судові докази», предметом доказування визначив певну «сукупність передбачених кримінально-процесуальним законом обставин, встановлення яких потрібне для вирішення заяв і повідомлень про злочини, кримінальної справи і цілому або судової справи в стадії виконання вироку, а також для прийняття процесуальних профілактичних заходів у справі» [5, 98—99].

Можна зустріти ґрунтовне визначення предмета доказування як системи обставин, які виражають властивості і зв'язки досліджуваної події, істотні для правильного вирішення кримінальної справи і реалізації в кожному конкретному випадку завдань судочинства [10, 139] або зовсім лаконічне: «Предмет доказування — це обставини, які належить обов'язково встановити у кожній кримінальній справі» [9, 185]. А.С. Кобліков вважає, що предмет доказування — це «сукупність істотних для справи обставин, які повинні бути встановлені в процесі доказування у кримінальній справі в інтересах її правильного вирішення» [1, 13].

Є.Г. Коваленко у своїй фундаментальній роботі з теорії доказів дає незвичне визначення предмета доказування, об'єднавши в ньому власне дефініцію і зміст ст. 64 КПК, яке виглядає так: «Під предметом доказування слід розуміти

будь-які фактичні дані, з допомогою яких особа, яка провадить дізнання, орган дізнання, слідчий, прокурор, суддя (суд) встановлюють (далі йде просторий виклад обставин від події злочину до причин і умов, які сприяли вчиненню злочину. — В.Г.) та інші обставини (докази), які мають значення для правильного вирішення кримінальної справи» [2, 114]. Наведене визначення технічних хиб не має, але воно побудовано з порушенням наукознавчих правил конструювання дефініцій і через свою громіздкість та поєднання суттєвих ознак предмета з описанням змісту функції збирання доказів робить його еkleктичним і важким для сприйняття.

На переконання С.М. Стахівського предмет доказування — це передбачена законом сукупність обставин, які підлягають обов'язковому встановленню у кожній кримінальній справі з метою її правильного вирішення [8, 32].

Як бачимо, принципово всі автори єдині в конструюванні дефініцій на підставі змісту ст. 64 КПК України (або аналогічних статей КПК країн бывшего Радянського Союзу), яка присвячена впорядкуванню проблеми визначення кола обставин, що обов'язково підлягають доказуванню в кримінальній справі та напрямом і межами доказування у справі, але коло обставин, що підлягають доказуванню, і предмет доказування — речі не однозначні, хоча і тісно пов'язані. Автори дефініцій у своїх конструкціях помилково явища використали як сутність, бо найвищого рівня абстракції поняття предмета доказування визначаються за допомогою засобів досягнення результату доказування цього предмета, що створює замкнене коло (логічна помилка *circulus vitiosus*). Будь-яка наукова дефініція повинна з найбільшою повнотою і максимальною визначеністю, придатною для всіх споріднених випадків, заглиблюватись в сутність речей, викликаючи в практиці її застосування розмаїття явищ об'єктивного і суб'єктивного характеру у вигляді способів, засобів, особливостей, виключень, припущень і прогнозів для реалізації ідеї, закладеній в цій сутності.

Ми повинні твердо пам'ятати, що кримінальне судочинство побудовано на юридичному доказуванні, як окремому випадку загальнолюдського пізнання, в результаті якого повинна бути встановлена об'єктивна істина щодо наявності чи відсутності в діянні особи, відносно якої проводилось судочинство, складу злочину. Це цілком логічно, бо доктрина нашого кримінального права імперативнопроголошує, що підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбачений Кримінальним кодексом. В плані нашого дослідження важливим є припис ч. 2 ст. 2 КК України: «Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки їй вина не буде **доведено** (підкреслення наше. — В.Г.) в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду». Тут резонно відтворено формулу презумпції невинуватості, яка міститься в ч. 1 ст. 62 Конституції України [3, 12; 6, 10]. При цьому необхідно наголосити, що кримінально-процесуальне законодавство, яке захищає матеріальне кримінальне право, одним із своїх завдань, закріплених в ст. 2 КПК, має швидке і повне розкриття конкретних злочинів, викриття винних у їх вчиненні через неспростовне доведення **фактичного складу злочину** як поєднання юридичних фактів, основним з яких є конкретний акт поведінки людини [4, 8; 6, 12].

В такому разі стає зрозумілим, що, встановивши шляхом юридичного доказування в конкретному діянні певної особи складу злочину, ми виконаємо завдання і щодо захисту прав і свобод людини, і щодо невідворотності покарання за вчинений злочин, і щодо справедливості призначеної судом міри покарання, і, отже, встановимо таким чином визначальний сконцентрований напрям доказування в кримінальному процесі, який і буде науково обґрунтованим предметом доказування.

Фактичний склад злочину як предмет доказування в кримінальному судочинстві

встановлюється за визначеними в КПК процедурами шляхом виявлення й дослідження фактів і обставин, які створюють неспростовну систему доказів, що охоплюють повною мірою склад злочину та інші дані, необхідні для прийняття остаточного рішення у справі. Все це забезпечення досягнення вірогідного знання про предмет доказування має встановлену законодавцем назву — «Обставини, що підлягають доказуванню в кримінальній справі» [4, 188]. Саме так, а не «Предмет доказування», що є додатковим аргументом на користь наших теоретичних побудов.

Аналіз висловлювань згаданих та деяких інших вчених-юристів, системне тлумачення норм процесуального закону (ст. 2, 4, 22, 23, 64, 65, 66, 417, 433 КПК України) та наведені нами аргументи дозволяють сформулювати наукове визначення **предмета доказування у кримінальних справах, який являє собою фактичний склад злочину, що дозволяє виконати всі завдання кримінального судочинства щодо тих діянь, відносно яких здійснювалось дізнання, досудове слідство і судовий розгляд.**

Список літератури:

1. *Кобликов А.С.* Законодательство об уголовном судопроизводстве и понятия теории доказательств / А.С. Кобликов // Актуальные проблемы доказывания в советском уголовном процессе : тезисы выступлений на теоретическом семинаре. — М.: ВНИИ МВД СССР, 1981. — С. 12—15.
2. *Коваленко Є.Г.* Теорія доказів у кримінальному процесі України : підручник / Є.Г. Коваленко. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — 632 с.
3. Конституція України. Закон України «Про внесення змін до Конституції України». — К.: Школа, 2009. — 48 с.
4. Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / [за заг. ред. В.Т. Маляренка, В.Г. Гончаренка]. — вид. 6-те, перероб. та доп. — К.: Юрисконсульт, Юстініан, 2010. — 896 с.
5. *Михеенко М.М.* Доказывание в советском уголовном судопроизводстве / М.М. Михеенко. — К.: Вища школа, 1984. — 133 с.
6. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України : у 2 т. / [за заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка]. — 3-тє вид., перероб. та доп. — Т. 1 — К.: Алерта ; КНТ ; Центр учбової літератури. — 2009. — 964 с.
7. *Попелюшко В.О.* Предмет доказування в кримінальному процесі (кримінально-процесуальні та кримінально-правові аспекти) : монографія / В.О. Попелюшко. — Острог: Нац. ун-т «Острозька академія», 2001. — 194 с.
8. *Стахівський С.М.* Теорія і практика кримінально-процесуального доказування : монографія / С.М. Стахівський. — К.: Нац. академія внутр. справ України, 2005. — 272 с.
9. Теория доказательств в советском уголовном процессе. Часть общая. — М.: Юрид. лит., 1966. — 584 с.
10. Теория доказательств в советском уголовном процессе / [отв. редактор Н.В. Жогин]. — изд. 2-е, испр. и доп. — М.: Юрид. лит., 1973. — 736 с.

РЕЗЮМЕ

В статье аргументируется позиция, в соответствии с кото рой предметом доказывания по уголовным делам является фактический состав преступления.

SUMMARY

The article argues the view according to which the proof subject in criminal cases is the crime de facto.

Подано 10.01.2011.